

KAZIM NAMI DURU [1876-1967]

*Hayriümsa ALP**

1876 yılında İstanbul'da doğan Kazım Nami Duru, eğitimine Selanik Askeri Rüştiyesi'nde başlamış ve Manastır Askeri İdadisini bitirmiştir. 1897'de Harbiye Mektebi'ni mülazım-ı sani [asteğmen] rütbesiyle bitirerek Tiran Redif Taburu'na katılmıştır. 1898-1902 yılları arasında Tiran ve Berat Rüştiyeleri'nde öğretmenlik yapmıştır.

Duru, 1903'te Selanik'te Üçüncü Ordu Müşirliği yaveri olarak görevlendirilmiştir. Bu görevi sırasında Selanik Askeri İdadisi ile Hamidiye Sanayi Mektebi'nde fizik ve coğrafya dersleri okutmuş ve 1905'te yüzbaşılık rütbesine yükselmiştir. Daha sonra 1906 Eylül ayında gizlice örgütlenmeye başlayan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almış ve 1909'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nce çıkarılan Rumeli Gazetesi'nde bir süre başyazarlık yapmıştır.

1910 yılının Temmuz ayında Selanik Maarif Müfettişi olarak askerlikten ayrılan Kazım Nami, orduda çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1911'de Selanik Askeri Rüştiyesi'nde Fransızca öğretmenliğine atanmıştır. Bu dönemde Hak ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde Feridun Vecdi takma adıyla yazılar yazmıştır.

Selanik Maarif Müfettişliği'nin ardından, Edirne, İstanbul, Çatalca, İzmit Maarif Müfettişliği, İzmit Maarif Müdürlüğü, Mercan Sultanisinde öğretmenlik (1916-1920), Darülmüallimat-ı Aliye ve Vefa Sultanisi Tarih öğretmenliği, T.B.M.M. Maarif Vekaleti Orta Tedrisat Müdürlüğü (1920-1922), çeşitli okullarda öğretmenlik ve Talim Terbiye Kurulu üyeliği (1933-1935) yapmıştır. 1935 yılında T.B.M.M.'ne giren Duru, milletvekilliğinden emekli olmuştur.

Mütareke döneminde İstanbul'da milli mücadele yanlısı "Türk Dünyası" adlı bir gazete çıkaran Kazım Nami, 1920'nin Mayıs ayında Ankara'ya gitmiş kısa süre sonra da Orta Tedrisat Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Ankara'da

* Araştırma Görevlisi, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

“Anadolu’da Terbiye Mecmuası” adlı aylık bir eğitim dergisi çıkarmış ve Muallimler Cemiyeti’nin başkanlığını yapmıştır. Doğu, Demokrat İzmir, Son Posta, Çınar Altı, Tarih Dünyası gibi gazete ve dergilerde çeşitli konularda yazılar yazmıştır.¹

*Anılarını, İttihat ve Terakki Hatıralarım, Cumhuriyet Devri Hatıralarım, Arnavutluk ve Makedonya Hatıralarım adlı kitaplarda toplayan Duru’nun ayrıca Kemalist Rejimde Eğitim ve Öğretim, Atatürk ve Kültürümüz, Ziya Gökalp adlı yapıtları, çeşitli ders kitapları ve çok sayıda çevirileri vardır.*²

Kazım Nami Duru’nun Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nde yayımlanan makaleleri ile Cumhuriyet Gazete’ sinde yayımlanan “Terbiyede Örnek” başlıklı makalesi ‘Pedagoji Önünde Gazi’ adı ile kitap olarak basılmıştır. Kitap önsöz ve makalelerden oluşmaktadır. “Pedagoji Önünde Gazi” adı ile başlayan bölümde “1,2,5,6” olarak numaralandırılan 4 makaleden sonra “Terbiye’de Örnek” adlı makale 7 olarak numaralandırılmıştır. Eser 1928 yılında İstanbul’da Devlet Matbaasında 29 sayfa olarak basılmıştır.

Nuri Conker’in 1913 yılında “Zabit ve Kumandan” adı ile yayımladığı kitaba, Mustafa Kemal’in 1914 yılında “Zabit ve Kumandan İle Hasbihal” adı ile cevap verdiği eserin Cumhuriyet Gazete’ sinde tefrika halinde yayımlanmasından sonra Kazım Nami Duru eserini yazmıştır.

Kitabın önsözünde, Kazım Nami Duru, asker kökenli bir eğitimiçi olarak daha önce bu iki eseri okumamış olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiş, askeri anlamda çok önemli bilgileri içeren bu iki kitabın okullarda ders kitabı olarak okutulmalarının doğru olacağından bahsetmiştir.³

Yazar, Mustafa Kemal’i psikolojik tahlilinin yapılması zorunlu bir dahi olarak görmektedir. Askerlik dehasının yanında eğitim alanında da yenilik sunacak bir reformcu olarak gördüğünü belirtmiş, aynı zamanda O’ nun eğitim anlayışını çok iyi anlamak istediğini ve tefrika halinde basılan “Zabit ve Kumandan ile Hasbihal” adlı eserinin bu eksiği giderdiğini dile getirmiştir. Mustafa Kemal’in Türk halkına eğitimiçi vasfıyla bir rehber olabildiğinin üzerinde durmuştur.

Eserin, girişinde Mustafa Kemal’in bu eserinin okullarda öğrenci ve öğretmenlere ordunun tüm mensuplarına okutturulmasının bir zorunluluk olduğundan söz edilmektedir.

¹ Anabritannica, c.7, s.547.

² Duru’nun eserleri yazının sonunda verilmiştir.

³ Kazım Nami Duru, **Pedagoji Önünde Gazi**, İstanbul: Milli Matbaa, 1928.s.1

Eski bir asker olarak kendini tamamıyla eğitimle ilgili uğraşlara vermiş olduğundan eseri askerlik açısından değil de eğitim açısından değerlendirebileceğini belirtmiştir

Yazar, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde ezberciliğe dayalı eğitim sisteminin içinden yetişmiş yüksek şahsiyetlerin kendilerini bu sistemin içinde nasıl yetiştirdiklerinin cevabını aramıştır. Kendi kendine karakter sahibi olup büyük işler başarmış dahilerin, genellikle askeri mekteplerde yetişenler olduğuna dikkat çekmiştir. Otodidakt olarak nitelendirdiği bu kişilerin akıl, bilim ve mantığa uygun bir eğitim aldıklarını belirtmiştir: Ziya Gökalp'in "Bu mekteplerde fikhın statik sultası yerine ilmin, fennin dinamik mantığı vardı." sözü üzerine bu okullarda yetişen öğrencilerin kendi akıllarını kullanabilecek kabiliyette bireyler olarak yetiştirildiklerini belirtmiştir.

Mustafa Kemal'de "Zabit ve Kumandan İle Hasbihal" adlı eserinde aldığı emirleri, numara sırasıyla uygulamanın bir zorunluluk olduğunu iddia eden bir komutandan örnek vererek, kendi özgün iradesiyle kararlar alamayan insanların sadece askerlikte değil tüm hayatları boyunca başarısız olacaklarını belirtmiştir. Kazım Nami eserinin önemli bir bölümü çocukta karakterin gelişimi konusuna ayırarak, öğretmenlerin yeni nesil Türk gençliğini yüksek karakter sahibi kişiler olarak yetiştirdikleri takdirde Cumhuriyet ilkelerine sahip çıkacak bir nesil yaratılabileceğini vurgulamıştır.⁴

Kazım Nami Duru, eserini "*Mustafa Kemal askerlikte, idarecilikte, hatiplikte, medeniyetçilikte, hakiki terakkicilikte, imarcılıkta çocuklarımıza gençlerimize gösterebileceğimiz en mükemmel örnektir. Çünkü Mustafa Kemal bir sınıfın, bir zümrenin adamı değil, Mustafa Kemal bir milletin bir halkın adamıdır.*" sözleriyle bitirmiştir.

⁴ Mustafa Kemal, **Zabit ve Kumandan İle Hasbihal**, 2.bs.,Ankara: İş Türk, 1962. s.8.

Pedagoji önünde Gazi

Kazım Nami

İstanbul- Maarif Vekaleti

Devlet Matbaası

1928

Mukaddime

Cumhuriyet, Türk tarihinde yeni bir merhale; Gazi, bu merhaleyi yaratan Türk kahramanıdır. Fakat Gazi gibi hem bir sevkü'l-ceyş dahisi, hem de akla getirilmesine bile cesaret edilemeyen içtimai bir inkılap mebdei her millette görülmüş harikalardan değildir. Gazi'nin şahsiyeti, merhum (Namık Kemal)'in "eder tedvir-i alem bir mekinin kuvve-i azmi" diye tasvir ettiği mekanetle mütecellidir. Bu şahsiyet başlı başına bir devirdir, başlı başına bir tarihtir.

Garplılaşmak üzere Gazi'nin attığı adımı Avrupalılar ilk işitince kulaklarına inanamadılar ve ananepereşt bildikleri Türk'ün bu darbeyi hazmedemeyeceğini iddia ettiler. Çünkü onlar Türk'ü (Piyer Loti)lerin, (Klodfarer)lerin... daha bilmem kimlerin muhayyel romanlarından öğrendiler. Onun için Avrupalılar'ın belki de hala inkılabımız hakkında raybi bulunmaları bir dereceye kadar mazur görülebilir. Ya biz münevverlere ne diyelim?

Mesela ben çok eskiden, daha meşrutiyet bile ilan edilmeden evvel, bu devre göre en mütakamil idare şeklinin cumhuriyet olduğuna kani idim. Öyle iken biri çıkıp da "haydi, bir cumhuriyet fırkası vücuda getirelim." diyecek olsaydı, böyle ütöplast kimselerle birleşmekten mutlaka sakınırdım; çünkü memleketin böyle bir idare şeklini hazmedemeyeceği zannında idim.

Vakıa bu hazımsızlığı mektep görmemiş halka değil, münevver denilen tabakaya isnat ederdim; zira halkın tahteşuurunda akıl selameti dediğim [Bon Sens] vardı ki ben onu seziyor, bu halkın, cumhuriyeti hazmedebileceğine inanıyordum; fakat münevver tabaka o kadar katı, elastikiyetsiz idi ki ondan halka örnek olacak bir rehberin çıkabileceğini hiç aklım kesmiyordu.

23 Nisan 1336'da Türkiye'de Büyük Millet Meclisi Hükümeti şeklinde Türk Cumhuriyeti doğdu. Bugünden sonra hep yeni yeni zuhur eden inkılap hareketlerini büyük Gazi'nin nutuklarından, hem de vesikalarıyla, takip edebilirsiniz.

Bir sosyalist (Mussolini) façist?(faşist), nasyonalist bir (Mussolini) olur; (bir Perimu Derivara) senelerce ihtiraslı İspanya'yı süt dökmüş kedi halinde bulundurur. Görüyorsunuz ki zamanın Gazi'ye benzetilmek istenilen bu iki siyasi racülü de irticaa doğru yüz çevirmiş oluyorlar. Halbuki aziz Gazi, milletini takviye etmek için, irticai okşamıyor; belki ona hiçbir memlekette vurulması tahakkuk edemeyen kati ölüm darbesini vuruyor.

Gazi, tek başına bir psikoloji etüdüne mevzu olacak bir şahsiyettir. Onda o kadar muazzal ruhi hadiseler tecelli ediyor ki alelade bir ruhiyatçı onları tahlil

edemez. Benim gibi aciz bir muharrir, ne ve..... bir psikolog, ne de o yüksek dehayı tasvir edebilecek bir şair değildir.

Gazi Hazretlerini medh gayesini de gütmüyorum. Yapılan işler meydanda parladıkça, kendi şaşalarıyla cihanın gözlerini kamaştırdıkça kaside-hanlığa ne lüzum kalır? Merhum Ziya Paşa'nın :

Mahiyeti iştir kişinin lafa bakılmaz,

Şahsın görünür rütbe-i akli eserinde.

Sözü burada da doğrudur.

Ben Gazi Mustafa Kemal gibi bir reformatörün terbiye sahasında da prensipler göstereceğini tabi bulduğum için, onun pedagojisini anlamak istiyordum. İşte (Cumhuriyet) Gazetesi'nin neşrettiği "Zabit ve Kumandan ile Hasbihal" isimli küçük kitap bu arzumu tatmine sebep oldu. "Hakimiyet-i Milliye"de intişar eden altı makalemle Gazi'nin pedagojisini, gayet kısa olarak, formüle etmeğe çalıştım.

O makaleler bugün, bir kitap şeklinde intişar sahasına çıkıyor; sonradan (Cumhuriyet)'de intişar eren "terbiyede örnek" makalesini de birlikte alıp çıkarıyorlar.

Her halde cesaretimi hüsn-i niyetime bağışlamalarını karilerimden rica ederim. Maksadım, muallim arkadaşlarıma naçiz bir hizmette bulunmaktı; muvaffak olduysam ne mutlu.

Kazım Nami
Pedagoji önünde Gazi

1

(Cumhuriyet) sevgili büyük Gazimizin hacmen küçük, kıymeten çok yüksek bir kitabını neşretti. Bu kitap, Umumi Harb'in arifesinde yazılmış, tab' edilmiş, fakat intişar edememiş. Bu sefer de yalnız (Cumhuriyet)'in sütunlarında kalmamasını, bir broşür halinde bastırılarak bütün ordularımızın bütün zabitlerine, hatta bütün mekteplerimizin bütün müderrisleri, muallimleriyle talebesine dağıtılmalı. Zan olunmasın ki bu eser, Kütahya Mebusu Nuri Bey'in eserinden ilham olunmuş basit bir hasbihaldir. Şüphesiz, Gazi'nin samimi bir arkadaşıyla herhangi bir hasbihali bile çok kıymetli vecizeleri ihtiva eder; fakat bu kitapçık öyle bir hasbihal olmaktan çok daha yüksektir.

Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, Selanik'te Üçüncü Ordu Müşiriyeti Erkan-ı Harbiyesi'nde memur iken ben de o müşiriyetin yaverlerindendim. Müşarün ileyhin idari yazıları kadar askeri mütalaalarına da şahit oluyor, kendilerinde büyük bir kumandan istidadlarını gösteren cevval bir zekanın eserlerini seziyordum.

O ordunun heman en küçük zabitinden müşirine kadar bütün rütbelerdeki zabitlerini, amirlerini, erkanını yakından tanımak fırsatına nail olmuşum. Yedi sene süren bir yaverlik elbette bana bu fırsatı i'dad etmişti. Bu tanıyış, Gazi Hazretlerini istikbalin en yüksek bir kumandanı görmekliğime müsait oldu.

Fakat, burada itiraf edeyim ki Türk'ün halaskarlığını, büyük milli inkılabın kahramanlığını aklıma bile getirememiştim.

"Cumhuriyet"teki eseri dahi o vakit, hatta ilk tab edildiği zaman okumuş olsaydım, yine bugünkü milli dehayı keşfetmeğe muvaffak olamazdım.

Eser, bugün okununca, yalnız büyük bir kumandan değil, büyük bir millet müncisinin de bütün hayırlı inkılapçılığını, azimli mürebbiliğini anlamak mümkün oluyor.

Evet, ben de bir zaman askerdim. Bununla beraber askerliğimde dahi resmi, hususi muallimlikle uğraşırdım. Onun içindir ki ilk istifa kanunundan istifade ederek askerliğe veda ettim, maarif hizmetine girdim. Binaen aleyh Gazi Hazretlerinin eserlerini askerlik nokta-i nazarından tetkik etmek

cesaretinde bulunmayacağım, cesaretimi, eserin hassaten terbiyevi gördüğüm noktalarına tevcih edeceğim.

Terbiyeyi münhasıran çocukluğa ait bir şey gibi telakki etmek, pek kısa bir görüş tarzıdır. Terbiye, bir bakıma beşikten başlar, mezara kadar devam eder. Fakat terbiye yalnız ilmi nokta-i nazardan telakki edilince o vakit çocuklukla gençlik nazar-ı dikkate alınır.

Nerede herhangi bir gaye için yetiştirilecek bir insanlar kitlesi varsa orada bir pedagoji vardır. Demek ki pedagoji, tatbikat sahasında, birkaç şubeye ayrılır ki bunlardan biri de askeri pedagojidir. Fakat askeri pedagoji dahilinde dermiyan edilecek terbiyevi prensiplerin, bütün pedagoji için, umumi bir mahiyeti, umumi bir hakikati haiz olacağından şüphe yoktur.

Askeri pedagoji, bize bir “şahsi münferit terbiye” ile bir de “içtimai terbiye” sahasını gösterir. Mamafih ferdi terbiyenin gayesi, yine içtimaidir, her neferde, her zabitte, askerliğin istilzam ettiği karakteri yaratacak, onlar da birer şahsi inisiyatif vücuda getirecek amil şüphesiz, münferit terbiyedir.

Askerlikte büyük bir ehemmiyetle telakki edilen münferit terbiyenin, çocuk terbiyesinde yakın zamanlara kadar niçin kıymet bulmamış olduğunu anlamak müşküldür. Öteden beri her derece mekteplerimizde tatbik ettiğimiz terbiye, çocukların ferdi kudretlerine, yani spontaneiyetlerine hiç kıymet vermeyerek, hepsinin büyük bir silindir gibi, aynı seviyede düzeltmek isteyen bir terbiye idi. Halbuki böyle şamil bir pedagoji, ancak pek müstesna fitratlar üzerinde belki hiç beklenmeyen kurtarıcı semereler verebilir. Onun içindir ki ekser büyüklerimiz, her hangi bir mektebin terbiyesinden ziyade kendi şahsi zekalarının faaliyetleriyle yetişmiş bulunuyorlar. Biz, bir muhitin içinde tebarüz etmiş yüksek şahsiyetlere (otodidakt) diyoruz.

Otodidaktlarımızın ekseriyetle askeri mekteplerden yetişmiş olmalarındaki hikmet nedir? Bunu araştırmak terbiyecilerimiz için ehemmiyetli bir iştir. Vakıa, Gazi Hazretleri, askeri mekteplerin zabıtlığe, kumandanlığa has olan karakteri, inisiyatifi vermekte aciz olduğunu zikir buyuruyorlar. Bununla beraber bütün bu askeri vasıfların ancak kıta dahilinde, kıta ile birlikte yapılan işlerle elde edilebileceğini de söylüyorlar. Demek ki askeri mekteplerin büyük noksanlarını zikretmiş olmakla beraber, onların sadece bir ihzar vazifesi yaptıklarını da anlatmak istiyorlar. Filhakika askeri rüştiyeleri, idadileri, harbiye mektebi saltanat devrinin bütün mahrumiyetlerine, bütün noksanlarına rağmen, gençlerimizi az çok karakterli olmağa hazırlayan surette, bir terbiye

verebiliyorlardı. Bundan başka, Ziya Gökalp merhumun dediği gibi, bu mekteplerde fikhin statik sultanı yerine ilmin, fennin, dinamik mantığı vardı. Askeri mekteplerde yetişenler skolastikten mümkün olduğu kadar uzaklaşıyor, hukuk, mülkiye mektepleri gibi mecellecî bir ruh vermeğe uğraşıyordu. İşte bu günkü otodidaktlarımızın inkılapçı reislerimizin ekseriyetle asker saflarından çıkmış olmasının sebeplerinden başlıcası budur.

2

Erkan-ı Harbiye binbaşısı Nuri Bey'in (Zabit ve Kumandan) adlı eserini görmediğime çok müteessifim. Nuri Bey pek sevgili bir arkadaşımıdır. Fakat ben 1910'da mesleğimi değiştirdikten sonra artık askeri eserlerle meşgul olmadım. Terbiye ile uğraşmak yolunda yürüyen bir adam için bunun bir kusur olduğunu itiraf ederim; çünkü askeri terbiyeye taalluk eden yazılar dahi bir terbiyeciyi alakadar eder. Bu hakikati çok geç anladım; İstiklal Harbi sıralarında yeni talimnameda münferit terbiyeye müteallik satırları okumakla bundaki bilgisizliğimi gidermeğe çalıştım. Hala tab edilmekte olan "Mecmua-i Askeriye" de bir terbiyeciyi alakadar eden mütercem makalelere ara sıra rast gelinmektedir.

Gazi Hazretlerinin yaptıkları stasyonlara bakılacak olursa Nuri Bey'in (Zabit ve Kumandan) askeri pedagojiye ait bir sır olacak. Bu stasyonlar bile, terbiye nokta-i nazarından pek büyük kıymeti haizdir. Zaten böyle olmasa Gazi Hazretleri gibi dehamızda en yüksek bir merhale olan büyük bir kumandanın hasbihaline layık görülmezdi.

Bununla beraber muhterem Gazimizin hasbihali çok kıymetli pedagojik vecizeleri ihtiva ediyor. Yalnız askerler değil, memlekette genç nesli terbiye ile uğraşanlar bu vecizeleri birer düstur olarak zihinlerine hakk etmelidirler.

Balkan Harbi'nin elemli feciaları Gazimizi, şüphesiz, bizden daha fazla müteessir etmiş görünüyor. Balkan feciasıyla neler kaybettik? Bunu Gazi "alnımıza sürülen kara lekeler"le veciz bir surette ifade buyuruyor. Denilebilir ki hasbihallerinin bütün muhtevası, derin bir teessürün ihtilaçlarıyla izlenmiştir. "Bir gün işittim ki vatanım Selanik ve orada anam, kardaşım, bütün akraba ve taallukatım -mahiyetlerini anlattığım için vatanımdan kovulduğum zevat tarafından- düşmana hibe edilmiştir..." sözlerindeki ruhi açlığı tahayyül etmek mümkün olursa, niçin bu terbiyevi eserin hasbihal şeklinde tecelli ettiği anlaşılır.

Selanik'i, Selanikle beraber dört asırlık Türk mefharetlerini sinesinde barındıran, koca Rumeli'yi düşmana bıraktıran amiller hasbihalde ne kadar suzişli tasvir olunmuş :

“Halbuki, alayı gidiyordu. Fakat nereye ve ne için?

Bunu alay kumandanının kendisi de bilmiyor, alayını terkip edenlerden hiç kimse de bilmiyordu.

O halde nereye gidiyordu?

Bu gidiş elbette, felakete, hacaletle doğru bir gidişti...”

Böyle nereye gittiğini bilmeyecek kadar askeri terbiyeden mahrum kalmış bir ordunun yalnız Rumeli'yi değil, niçin bütün memleketi düşman boyunduruğu altına sokmamış olduğu sorulabilir.

Gazi Hazretleri manevra esnasında nereye gittiğini bilmeyen kumandanları gördükten “sada-yı vicdan”ı “en yüksek perdeden en büyük kulaklara işittirmek azminde” bulunarak buyurmuşlar ki :

“Bir kıta ve ba-husus zabitan heyeti yalnız hüsn-i misal olacak rehber ile yetiştirilir...”

“İnsanların hürmet ve ta'ziminin, itaat ve inkiyadının kendinden maddeten değil manen yüksek olanlar hakkında tecelli etmesi icabat-ı ruhiye-i beşeriyedir.”

Şimdi şu vecize üzerinde duralım : Atinin cemiyetini teşkil edecek olacak bugünkü genç nesil nasıl yetişir? “ Yalnız hüsn-i misal olacak rehberler” elinde değil mi? Bu rehberler orduda kumandanlar ise, mekteplerde talim, terbiye heyetleridir. Muallimin çalışmada, gezip tozmada, çocuklarla olan muamelelerde, hülasa bütün fazileti istilzam eden hareketlerde çocuğa rehberlik etmekten başka ne vazifesi olabilir? (Rehber) kelimesinin buradaki manası pek şümüllüdür; yalnız sa'ye, amelde değil, hasbilikte, fedakarlıkta rehberlik, mürşitlik, ordudaki kumandanlar kadar mekteplerdeki muallimlerin de başlıca işi olacaktır. Rehber, bilirsiniz, haşin olmaz; belki selamet yolunu göstermek, selamet yolunu buldurmak için en şefkatli tavırlar alır; kıtasını, talebesini mefkurelerinin tahakkukuna doğru sanatla, maharetle, fakat aşkla, şefkatle sevk eder. Askerliğin dürüş disiplinine rağmen kumandanın rehberlik vazifesini ileriye süren Gazi, o dürüştiyi, o huşuneti şefkatli bir azmin, tatlı bir meramın irşadı önünde eritiyor.

Sonra ma-fevka, muallime hürmetin, itaatin, ancak “maddeten değil manen yüksek” olması şartıyla “tecelli etmesi”ni beşer ruhunun icaplarından görüyor. Demek muallim, aciz, görgüsüz, bilgisiz olursa, zorla, ceza ile çocuklara hürmet, itaat hissini veremez. Çocuk mualliminin her türlü manevi faziletlerine, okuttuğu derslerdeki derin vukûfuna itimat hasıl ettikten sonra, ona karşı tamamıyla yürekte gelen bir hürmet, bir itaat duygusu besler.

Filhakika, büyüklerin cemiyetlerinde olduğu gibi, çocukların cemiyetlerinde de beden kuvveti, bilgide, tecrübede tefevvuk, azim, irade gibi ahlaki kudretlere temellükte bir çocuğun arkadaşları üzerindeki münakaşa götürmeyen nüfuzunu temin eder. Görürsünüz ki onlarca çocuk, bir çocuğun emriyle, kumandasıyla askeri bir kıta gibi en ciddi bir itaatle hareket eder.

Çocuklar üzerinde böyle bir nüfuzdan mahrumiyeti, muallimi bulunmak istediği irşad mevkiinden düşürür. O vakit muallim, muvaffakiyetini cezadan, şiddetten bekler, bu haşinlik bir acz eseridir. Bunun böyle olduğunu da çocuğun tahteşsuuru sezer. Onun içindir ki çocuklarını sertlikleriyle korkutan muallimler, onları terbiye edemezler. Onlar bir rehber değil, adi bir gardiyan addolunurlar, hatta onlara çoban demek bile layık görülmez. Çünkü çoban bile koyunlarını, en temiz, en muğaddi otlarla müzeyyen otlaklara sevk eder.

Binaen aleyh terbiyede muvaffakiyetin sırrını, Gazi Hazretleri’nin dedikleri gibi, “hüsn-i misal olacak rehberler” olmakta aramalıdır. Böyle rehberlerden mahrum ordular izmihlale, mahva yürürse, fena rehberler olan aciz muallimlerin ellerindeki genç nesil de cehle, anarşiye, içtimai inhilale yürür.

İnsanlar, teker teker, birbirlerinden tamamıyla ayrı bir hayat geçirebilselerdi, ahlak mefhumu teşekkül bile etmezdi. Ahlak, içtima mahsulüdür. Cemiyetlerin ahlaka verdikleri kıymet, hatta dine verdikleri kıymetten kuvvetlidir; çünkü bugün insanlık dinde vicdan serbestisini kabul ettiği halde ahlakta müsamahaya katiyen müsaade etmiyor, çünkü her cemiyetin en yüksek tesanüd kuvveti tamamıyla ahlakidir.

Terbiye kelimesi, halk arasında münhasıran ahlaki terbiyeyi anlatır, bir çocuğu terbiye etmek, ona iyi ahlak itiyatları kazandırmak demektir. Zihni terbiye, bedeni terbiye gibi mefhumlar, ilmi birer ifadedir; fakat bugün bile hakiki terbiye mefhumu, sadece ahlaka taalluk eder.

Binaen aleyh Gazi Hazretleri “ordunun selametini vicdanen düşünen erbab-ı namus ve ahlak riyadan muarradır. Ahlak-ı mükemmele ashabından olanlar ekseriya sulh ve asayişte, enzar-ı teveccühü celb etmekten ziyade men

eden bir surette idare-i kelim ederler. “Demekle ahlaki kıymeti insanlık için bir gaye addettiklerini gösteriyorlar.

“Riya” kelimesi üzerinde duralım : (Tabasbus, müdahane) kelimeleri gibi (riya) da Arapça’dan alınmıştır. Bunların Türkçe’de tam mukabilleri var mıdır, bilmiyorum; fakat bu kelimelerin ifade ettikleri haller insanlar arasında büyük ahlaksızlardan sayılır. Hele riya. Böyle bir hal ki hatır için doğruyu söylememek, karşımızdakini, manisini okşayarak aldatmaktır. Bu aldatma riyakar kadar, belki daha ziyade ona aldanan için de ahlaki bir ayıptır. Onun için hakikaten “erbab-ı namus ve ahlak riyadan muarradır”; yani “erbab-ı namus ve ahlak” doğru bildiklerini, doğru gördüklerini, hiçbir menfaat garazına olmayarak, pervasızca söylerler. Böyle kumandanlardır ki orduları zaferlere yürütür, böyle muallimlerdir ki ellerine emanet edilen vatan yavrularını cemiyete yarar bir surette yetiştirmeye çalışırlar. Nitekim Gazi Hazretleri’ne göre “ahlak-ı mükemmele” sahipleri, sulh zamanlarında, teveccüh kazanmazlar, belki kaybederler. Çünkü tok, hem dik bir tavırla yalnız hakikati söylerler.

Bu vecizeden alacağımız terbiyevi hisse, milletimizin selametini yarının neslindeki doğru özlülükte aramak yoludur; bu yol, bugünün mürebbilerine düşer. Bir amirin teveccühünü celb etmek namuslu insanlar için gaye olamıyor, namuslu adam, aramadığı halde, namusluların teveccühlerini kazanır. İşte mürebbi, şakirdandan böyle civanmerdane bir haslet yaratmağa çalışacaktır. Geçen devirlerde riyanın yaptığı milli kötülükleri, zararları daha dünkü tarihimizin canlı hadiselerinden çıkararak şakirdini riyadan nefret ettirmeğe muvaffak olmalıdır.

Vakıa doğru sözlülük, bazen, sahibine zarar getirir; bir meselimiz “doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar” der; fakat şairin “nefsimde tecrübemle inan söylerim sana” dediği gibi, doğru sözlülüğün birçok nikbetlerden sonra muzaffer olduğuna şahit oldum. Gazi Hazretleri de o hakikatleri bağırdığı vakit “bu yükselen feryadın manası yoktur. Bu lüzumsuz bir fart-ı gayret ve belki de bir cinnettir!...”cevabıyla karşılandıktan sonra, doğru sözlülükteki sebatlarının bugün parlak semeresini elde etmiş bulunuyorlar. Bu suretle isbat etmiş oluyorlar ki “riyadan muarra” bir kimse, doğruyu söyleyen “ahlak-ı mükemmel” sahibi dokuz köyden koğulsa da nihayet doğruluğun istilzam ettiği zafere erer.

“Dokuz köyden koğulmak” bir felaket değil, bir zevktir; çocuğu felaketi zevk edinmeğe alıştırmak lazımdır. Zaten hayatta kolaylıktan ziyade güçlüğe, saadetten ziyade felakete alışan kimselerdir ki uzun yağmurlardan sonra birkaç saat parlayan güneşten zevk alanlar gibidirler. Kahra gülen bir yüz, saadete nail

olmak sevincine de tahammül etmeği bilir. Muvaffakiyet, onu şımartmaz; en yüksek payeye erdiği halde bile, kendini milletin her hangi bir ferdinden ayrı gayrı görmez.

İşte örnek önümüzde : “Riyadan muarra” bir hayatın varacağı ideal. Gazi Hazretleri vecizelerini hayatlarıyla isbat etmiş bulunuyorlar. Muallimler bu vecizelerle bu yüksek hayatı karşılaştırmalı, hakiki terbiyede gayenin ne olabileceğini bu suretle tayin etmeğe çalışmalıdırlar.

Denebilir ki, “her doğru söyleyen, maksuduna eremez. İsa doğru söylemişti, çarınha gerildi... elh” Evet, doğru sözlü insanlardan belki çoğu, kahramanlıklarının kurbanı olurlar; fakat bu, şu soru hayat için bir felakettir; İsa çarınha gerilmeseydi, kim bilir, belki de bugünkü gibi yüzlerce milyondan ziyade insanın taptığı bir varlık olmazdı. Hayatta muvaffak olmayan doğruluk öldükten sonra gayesine varır. Onun için doğruluğu telkin, doğru sözlülüğü talim etmek her vakit içtimai faideleri temin eden bir terbiye umdesidir.

Görülüyor ki Gazi'nin hasbihali sadece bir hasbihal olmaktan çok uzaktır; sonra sadece askerliğe taalluk etmekle de kalmıyor. En yüksek terbiye prensiplerini de bize öğretiyor. Bu öğretiler, hassaten, binlerce yıllık şerefli bir varlığı olan bir milleti ba'su ba'de'l-mevt sırrına mazhar ettikten sonra, o milleti tacdarlarla tacdar-ı bendelerinin esaretinden kurtardıktan sonra, ona en muhtaç olduğu siyasi, içtimai inkılabı temin ettikten sonra, -zaruri etiketler haricinde- mütevazi bir millet ferdi sıfatıyla geçen aziz bir hayatla da kutlanıyor.

Karşımızda ne yüz bu kadar sene evvelki Napolyon'u, ne de bugünkü Mussolini'yi görmüyoruz. Napolyon, bizim inkılabımız gibi bir eser yaratmadı, Mussolini tuttuğu tarzı Bolşeviklerden istiare etti. Bizim Gazimiz, Türk milletinin dehasına göre, imparator olmaktan müteneffir, başkalarının misallerini takip etmekten müteali bir şahsiyettir. Sözleri nasıl bir seciye terbiyesinin esaslarını gösteriyorsa hayatları da o terbiyenin nasıl sevk edileceğini gösteriyor. Sözlerinden terbiyevi ilhamlar alırken, hayatlarından da terbiyevi örnekler almak, yarınki nesli yetiştirmek vazifesini der-uhde edenlere farz oluyor.

Gazi Hazretleri, Nuri Bey'in “hasail-i mümtaze-i merdane ve ahlak-ı fadıla-i fedakarane ile tetevvüc etmeyecek olan malumat-ı fenniye, başlı başına temin-i maksat edemeyeceği” iddiasını “bir akis yaparak”, “hasail-i merdane ve hissiyat-ı fedakaredir, asıl olan!” diyorlar, ilave ediyorlar ki “bunlar, yani (karakter) müktesebat-ı ilmiye ve fenniye ile kesb-i mazbutiyet

etmedikçe bile masdar-ı mealidir; ancak her vakit emin ve meşkur netayic vermez.”

Malumat ile ilim arasında çok fark vardır. Malumat edinmek başka, alim olmak büsbütün başkadır. Gerek muhiti (Encyclopedique), gerek ihtisas-ı malumat edinmek çok kimse için mümkündür. Malumat munzam bir şeydir. Ruh ona hulul etmemiştir. Bunun için onda yaratıcılık hassası yoktur. Malumatlı kimse muayyen bir yol üzerinde yürür. Bir çöl içinde kendi kendine hedefinin yolunu bulup kestiremez. Halbuki alim, hedefe vardırıan yolları yaratır. Bir makinist, bir makine aliminin ihtira ettiği makineyi, bütün aletleriyle, girinti çıkıntılılarıyla öğrenir, onu dikkatle pek iyi kullanır, fakat bir makine icad edemez.

Alimle malumatlı adam arasındaki bu farkı böyle tespit etmekten maksadım şudur : Alimde “hasail-i merdane ve hissiyat-ı fedakarane” asıldır, yani (karakter) –ki biz ona, bir zamandan beri seciye diyoruz; ancak seciye, karakteri bütün manasıyla yine ifade edemiyor-, asıl olmasa ilim teşekkül edemez. Karakter olmazsa malumat, Nuri Bey’in dediği gibi, “başlı başına temin-i maksat” edemez.

Karakter mevcut olursa, büyüklükler yine sudur eder; fakat “her vakit emin ve meşkur” neticeler vermez. Niçin? Çünkü karakter yüksek bir kudrettir, bu kudretin tahliye edileceği istikameti tayin edebilmek lazımdır. Bilgisizlikle tahliye edilecek bir kudret, matlub-ı istkamete teveccüh etmemek muhatarasını gösterir. İşte bunun için bilgiye ihtiyaç vardır.

Karaktersiz bilginin hiçbir kıymeti olmadığı pek yakın mazideki misallerle, pek güzel anlaşılır. Anadolu’da Gazi’nin dehasıyla idare olunan milli kudret, harikalar yaratmağa hazırlanırken İstanbul’da, şurada burada alim geçinen, yahut malumatlı yaşayan nice zatlar, kendilerini ye’se, ümitsizliğe bırakıyor, zelil yaşamağı şerefle ölmeğe tercih ediyor, nihayet (manda) arayıp duruyordu. Cephane dolu kağnısını halas şuuruyla cepheye süren Anadolu köylüsü, şüphesiz, İstanbul’da İngiliz muhipliğini, yahut Amerika mandasını düşünen herhangi bir bey, ya paşa gibi zelil değildi, çünkü karakter sahibiydi.

(Karakter) dünyanın en büyük terbiyecilerince, her vakit terbiyede aranan en yüksek gayedir. Çocukta karakter yaratmayan bir terbiye, beyhude bir çırpınmadan, süs bir sa’yden ibarettir.

Mektep niçindir? Yalnız dimağı bir takım malumatla doldurmağa çalışmak için mi? Maalesef yakın zamana kadar mekteplerimiz, karakteri değil,

malumatı düşünüyordu. Hala babalara, çocuk velilerine tesadüf ediyorum ki mektebin çocuğu kafi derecede çalıştırmadığından şikayet ediyorlar; jimnastikten, gezintilerden, sporlardan, el işlerinden bir şey anlamadıklarını söylüyorlar. Bunlar, ekseriyetle “sağlam dimağ sağlam vücuttadır” hakikatini, bedeni terbiyenin sıhhi bir kudret yaratmağa mahsus olduğunu hala anlamamışlardır. Halbuki karakter, hasta bünyelerde yer tutamaz. Kuvvetli adale, kuvvetli sınırlar ister. Bu, karakterin tutunacağı şartlardan biridir. Gezintiler, tabiatı, hayatı çocuğa olduğu gibi gösterir. Tabiat içinde tabiatla yaşamağa alışan genç, karakter edinmeğe müstaid olur; çünkü tabiat, karakterin muhalifi olan suniliklerle ünsiyet edemez.

Fakat yeni mektep programlarının bedeni, ruhi faaliyetlere tahsis ettiği mevki ne kadar büyük olursa olsun, karakter yaratmakta mürebbiye düşen hissenin çok daha büyük olduğunu unutmamak lazımdır.

Yine Gazi Hazretlerini örnek olarak alırsak görürüz ki onda herkesin mütereddit, çekingen, hatta ara sıra ümitsiz görüldüğü devirlerde, sarsılmayan bir azmin ürkmeyen bir ruhun tebessümlü bir görünüşü vardı. Hatırlarım ki, Garp'tan görünen kara bulutlar altında bezgin bir hale gelirken, gözlerim onun deha ile ümit fıskıran gözlerini görmek, kulağım yarının zaferlerini fısıldayan sesini işitmek isterdi; o vakit bir lahzalık ye'simden dolayı kendimden nefret edeceğim tutar, kuvvetli bir ümidin neşesiyle en kara görünen bulutları halasın müjdecisi telakki eylerdim.

(Karakter)i olmasaydı, dünyanın en zeki adamı olduğu halde, Mustafa Kemal bugünkü Gazi olamazdı. Onun için kendisi karaktere bu kadar kıymet veriyor, onun için ben karakteri gençliğin terbiyesinde yaratılması matlup olan bir kudret addediyorum.

Karakteri, bedeni kabiliyetlerin azami inkişafında, bilhassa bütün ahlaki faziletlerin iktisabında bulmalı. Böyle bir terbiye ile yetiştirilecek karakterli gençlik yarın için ne-mağlup bir kudret olmaz da ne olur? Nasıl, Gazi'nin Bingazi taraflarındaki karakterli askerleri, fennin bütün harikalarıyla teçhiz edilmiş, daha malumatlı, daha yüksek bir kemiyetteki düşman askerine galebe ettiyse, yarının hem karakterli, hem de vukufu Türk gençliğinin nelere galip geleceğini anlamak zor bir şey değildir.

Karakter, çocuk ruhunu tetkik etmeği bilen muallimler için anlaşılması pek güç olmayan bir istidat şeklinde de görünür. Bundan dolayı çocukların spontaneiyetesine kıymet veren bir terbiye tarzı, gerek mevhub bir karakteri keşifte, takviyede, gerek mevhub olmadığı halleri yeniden yaratmakta muvaffak

olacak bir tarz telakki olunabilir. Bu noktadandır ki her vakit yeni terbiyeyi tavsiye etmekten kendimi alamıyorum.

5

Çoğumuz mekteplerden bir keramet bekleriz. İstiyoruz ki mektep çocuğumuzu bize bir (insan-ı kamil) olarak iade etsin; çocuk hayata atılır atılmaz hiç acemilik çekmesin; derhal muhite, işine intibak etsin. Böyle ideal mektebi henüz alem görmüş değildir. Bugün terbiye ilmi eskisine nispetle çok, pek çok ilerlemiş olmakla beraber, böyle bir muvaffakiyeti katiyen iddia edemez. Mektep, ne olsa, hayatın aynı değildir, hayata takaddüm edemez; nihayet en çok yapacağı iş hayatı mümkün olduğu kadar yakından takip etmektir.

Binaen aleyh mektepten, verebileceğinden fazlasını istemek doğru değildir. Onun için Gazi Hazretleri : “Fihakika, mekteb-i harbiyemizdeki derece-i tahsil (zabitlik vezaif-i asliyesini) zabitin ruhuna sokacak derecede nazif değildi ve fakat, mektep sıralarında, bu hususta daha ciddi, vasi bir devre-i tederrüs ve taallüm geçirilmiş olsaydı dahi yine maksadın husul-pezir olamamış bulunacağı itikadındayım” diyor ve ilave ediyorlar : “Çünkü, bence hakiki feyzi verebilecek mekteb-i asli, kıtaattır.

Bu sözdeki terbiyevi kıymet çok büyüktür. Mektep ne kadar “ciddi, vasi” bir tahsil vermeğe muvaffak olursa olsun, “hakiki feyzi verebilecek mekteb-i asli, kıtaat”, yani hayattır. Halbuki “hayat” kelimesi de son zamanlarda o kadar geniş manalarda kullanılmağa başladı ki “hayata hazırlanmak” tan bahsedilince pek mühim bir mana karşısında kalınmamak mümkün olmuyor. Gazi'nin “mekteb-i asli kıtaattır” demesi, buradaki hayatın askerlik olduğunu gösterir. Bizim umumi terbiyemizde ise hayat bi't-tab' daha umumi bir mana ifade eder; çünkü askerlikte ihtisasi bir mahiyet olduğu halde bizim umumi terbiyemizde umumi bir mahiyet vardır. Fakat, “hayat” kelimesinin umumi manası, hayatın ihtisas haricindeki, yahut daha doğrusu ihtisası da şamil olmak üzere bütün muhassalasını ifade eder.

Mevzudan harice çıkmayalım : Mektep eskilerin dediği gibi bir “müktesep edeb, değildir; mektep herhangi muayyen hayat mefkuresini tahakkuk ettirmez. Mektep ancak realiteyi takibe, daha doğrusu ferdi, içinde yaşayacağı muhite mümkün olduğu kadar az zahmetle intibak ettirecek surette yetiştirmeğe çalışır.

Şüphesiz mektepte asıl hayatı ne kadar tahakkuk ettirmeğe muvaffak olursak o kadar iyidir. Fakat mektep, yukarıda da dediğim gibi, hayata takaddüm edemez; hayatın meçhullerini evvelden sezemez; elhasıl asıl hayatla birlikte yürüyemez. Hayattaki dinamizm mektepte yoktur.

İhtisas müesseseleri bile aynı haldedir. En mükemmel bir sanayi mektebini, en yeni fenni vasıtalarla teçhiz etseniz, vereceği tahsil yine az çok statik olmaktan kurtulamaz. Onun için en hakiki mürebbi doğrudan doğruya hayattır.

Mektep terbiyesi ferde, muhitine kolayca intibak edebilecek bir kabiliyet vermeğe muvaffak olursa ne mutlu. Mektepten bundan fazla bir şey beklenemez. Bu kabiliyet, ferdin gireceği, ömrünün sonuna kadar geçireceği hayatta ferde rehber olabilmelidir. Çünkü mektepte olduğu gibi hayatta şefkatli mürebbiler, rehberler yoktur; orada insan kendi kendinin mürebbisidir, muallimidir, rehberidir. Her an hayatın yeni yeni idad ettiği birçok türlü güçlüklerle çarptıkça, insan onları kolaylıkla hal, iktiham etmeğe daha fazla kabiliyet kazanır. Demek ki Gazi Hazretleri pek doğru düşünüyor : “Hakiki feyiz verebilecek mektep” hayattır.

Gazi'nin : “Bence asıl talim-i sanat edecek hakiki muallimler ve mürebbiler biri birinden yüksek olan kumandanlardır. Bence mekteb-i harbiyeden alınan şهادetnamalar, genç mülazımın, bölük kumandanı efendinin daire-i terbiyetine kabule şayan olduğuna delalet eder.

“Genç mülazım, asıl ruh sanatını, intisap ettiği bölüğün efradı önünde, bölüğün babası olan yüzbaşısından ve daha büyük amirleri tarafından, iş üzerinde bulunarak öğrenecektir. Evvela kumandan olacaktır, bir takıma! Sonra, kumandan olmağa hazırlanacaktır ; bir bölüğe! Ve işte böyle öğrenecektir ve sonra öğretecektir...” Sözlerini, “genç mülazım” yerine “muallim namzedi”, “takım” yerine “sınıf”, “yüzbaşı” yerine “mektep müdürü”, “bölük” yerine “mektep” koymakla tamamıyla mesleğimize ait bir şekle kalb edebiliriz. Her meslekte, kendine göre kelimelerle tadillerde bulunsa, Gazi'nin ibaresi ilmi kıymetinden hiçbir şey kaybetmez.

Hakikaten hayatta böyle silsilevi (iyerarşik) bir realite vardır; fert bu realiteye uyacaktır; bu uyma ise, otoedükasyon denilen kendi kendini terbiyeye, bizden daha üstat olanların terbiyesi inzımam etmek suretiyle vaki olur.

Bizim, “taallüm ve talim” diye kullandığımız tabirleri Gazi Hazretleri sekiz on sene evvel “öğrenmek ve öğretmek” suretinde kullanmışlar. Hakikaten

işimiz daimi bir öğrenme ve öğretmedir. Mektepte öğrenmeye alışıyoruz; hayatta öğreniyor, öğrendiğimizi öğretmeye çalışıyoruz. Şu halde mektep tamamıyla bir ihzar devresi oluyor, bu devre her halde on-on bir seneden aşağı olamıyor, çünkü çocuk ancak altı yedi yaşlarından itibaren zihni gayret sarfına muktedir oluyor; yine ancak on yedi-on sekiz yaşlarındadır ki mesleki bir terbiye ile ihtisasa dahil olabilecek hazırlığı kabul edebiliyor. İşte on senelik umumi bir terbiyenin lüzumu, kıymeti buradan çıkıyor. İşte ilk ve orta mekteplerin dereceleri düşünülmezsizin on-on bir senelik tahsil, tam bir ihzar devresi sayılıyor.

Bu tam tahsilde ilk, orta gibi dereceler, ortada birinci, ikinci devreler, içtimai sınıfların tevlid ettiği bir müsavatsızlık olmaktan ziyade iktisadi sebeplerin tevlid ettiği bir zarurettir. Mamafih çocuk zihinleri vardır ki ilk tahsil devresinde, genç zihinleri vardır ki orta tahsilin birinci devresinde tevakkuf ederler. Onlar daha ilerilere sevk edilemez. Musa'nın durduğu yerden İsa, İsa'nın durduğu yerden Hazret-i Muhammed başladı.

Elhasıl milli kemalin husulü için büyük reisimizin askerlik için söylenmiş görünen büyük sözlerini milli terbiyemiz için umde ittihaz etmeliyiz. Bu sözlerde gayet kıymetli pedagojik hakikatler olduğunu, ben, naçiz idrakimle görüyorum, bozuk düzen ifademle göstermeğe çalışıyorum.

6

Yeni, eski bütün terbiyecilerin ittifak ettikleri bir nokta var : Çocukları arkalarından kurulunca kendi kendilerine işleyen otomatik makineler haline koymak. Bu nasıl olur? Çok zaman tatbik edildiğini gördüğümüz, kendi çocukluğumuzda kendi üzerimizde tecrübe ettiğimiz terbiye, bizi otomatik yapan terbiye idi. Hiçbir şeyi kendi düşündüğümüz gibi yapmağa mezun değildik. Öyle muallimlerimiz vardı ki mesela bir hesap meselesini, kendi gösterdiği tarikten başka bir tarzda halletmenizi istemezdi : “Evet o da olur, fakat en iyisi benim gösterdiğim tariktir” derdi. Hepimiz bu tarzda yetiştirilmiş olduğumuz halde içimizden yine tek tük (insiyativ) sahiplerinin çıkmasına şaşmamak kabil değildir. Mamafih hayat denilen mürebbi, eline ne kadar geç geçmiş olursak olalım, bizim üzerimizde selamet-bahş tesirler yapmaktan hali kalmıyor da o sayede bazı istidatlar sonradan inkişaf edebilmek fırsatına nail oluyorlar.

(İnsiyativ) –ki çok zaman bunu teşebbüs-i şahsi terkibiyle ifade etmeğe çalıştılar- (otomatizm)in tamamıyla muhalifidir. Otomatta (insiyativ) namına

hiçbir şey yoktur; onu herhangi görmediği, alışmadığı bir iş karşısında bıraktınız mı, o iş ne kadar basit olursa olsun, zavallı apışıp kalır. Resmi dairelerimizde kırtasiyeciliğin bu kadar revaçta bulunmasının sebebi, inisiyativden mahrum memurların, her şey için ma-fevkinden emir beklemesidir. Böyle kimselerde icat, ibda fikri bulunur mu? Bizde mucit, muhteri yetişmemesinin sebeplerinden biri de bu otomatik terbiyenin neticesi değil midir?

Bakınız, Gazi Hazretleri (inisiyativ)in askerlikteki çok ehemmiyetli mevkiini ne güzel ifade buyuruyorlar : “..... Gerek kumandanlar ve gerek neferler bizzat imal-i fikr ederek kendiliklerinden iş görebilecek meziyette yetişmiş olduklarına kanaat hasıl olmadan bir kıta-i askeriye, bir ordunun şayan-ı itimat ve istinat bir kuvvet olarak tanınması gaflettir, felakettir.

Demek ki (inisiyativ) siz fertlerden teşekkül eden bir ordu, “şayan-ı itimat ve istinat bir kuvvet” olamıyor; ya böyle fertlerden teşekkül eden bir cemiyet, insanlığın mukadderatında rol oynayacak bir millet addolunabilir mi? Bir ordu, bir milletin varlığını, istiklalini, saadetini temin eden bir alettir; bir millet ise bizzat o varlıktır. Bir milletin ordusunda (inisiyativ) olmak için, onun müdür kısmında, münevver zümresinde daha küll bir (inisiyativ) bulunmak lazım gelir. Biz Türkler her vakittekinden daha canlı, daha kuvvetli bir milli varlık temin eden son hareketleri, (inisiyativ)i çok yüksek bir baş kumandanla onun yine inisiyativli arkadaşlarına, hatta neferciklerine medyunuz. İş otomatlara kalsaydı, bugün ya (Sevr) Muahedesi'nin zincirleri altında inler, yahut (manda)nın kara boynuzları altında her an ölüm korkusu geçirirdik.

Biz, mekteplerimizde spontaneiyetemize yer vermeyen, hele fitri (inisiyativ)mizi bile köreltmeğe çalışan bir terbiye aldık. “Yan baktı, çamura bastı” gibi her hareketimiz şiddetli bir muahezeye uğrar, en ufak bir teşebbüsümüz cezaya çarpardı. Bugünkü mekteplerde bu terbiye artık yer bulamaz. Cumhuriyet, saltanat değildir ki kör körüne itaati istilzam etsin.

Cumhuriyetin istediği vatandaşlar, kendi başına düşünüp hareket etmeği bilenlerdir. Asıl cumhuriyet vatandaşlarındadır ki (inisiyativ) bulunacaktır. O halde mekteplerimizde böyle bir gayeye müteveccih bir terbiye vermek mecburiyetindeyiz. Yarının gençliğini inisiyativ sahibi yapmağa muvaffak olursak, Türklüğe yapacağımız en büyük hizmet bu olur fakat bunun için kendi benliğimizden çıkmamız, otomatik itiyatlarımızın verdiği kayıtsızlığı terk etmemiz lazım. Yeni terbiye cereyanlarını canlandıran eserleri okuyarak edindiğimiz fikirleri çocuklarımıza şuurlu bir surette tatbik etmeğe çalışmalıyız.

En iyi (insiyativ) terbiyesini, boyskatlıktan-izcilik-den bekleyebiliriz. Hakiki izcilik bugünün en kudretli bir terbiye sistemidir. Onun için mekteplerimizde izciliğe çok ehemmiyet vermeliyiz. Birçok ana baba bundan bir şey anlamıyorlar. Zaten onlar, çocuklarında görecekları (insiyativ)leri de belki terbiyesizliğe haml etmek temayülündedirler. Mektepler çocuk velilerindeki bu kurun-ı vustai zihniyeti de söküp çıkarmak mevkiindedirler.

Küçük bir hikaye : Bir mektepte muallim, çocuklarına eve müteallik bazı muşeret kaidelerini öğretir. Çocuklardan bazıları evlerine gelince “akşam şerifleriniz hayr olsun, anne, bugünü nasıl geçirdiniz, inşallah afiyettesiniz?” gibi sözlerle analarının hatırlarını sorarlar. Anneler bundan memnun olmaz. Kızarlar, çocuklar muallimin kendilerine böyle öğrettiğini söyleyince, anneler “biz böyle maskaralık istemiyoruz. Bakalım, başımıza daha ne çıkaracaklar!” diye şikayette bulunur, çocuklarını nazik olmaktan men ederler.

Binaen aleyh mektep anneler, babalar için de iyi bir toplantı yeri olmalı, bu sayede onların da fikri, ahlaki terbiyesini temin edebilmelidir.

(İnsiyativ)de makul bir haddin vücudunu da Gazi ne güzel tayin buyuruyor : “İnsiyativin hadnaşinaslık mertebesine vardırıldığı bir orduda herkes amil bizzat olur, amir, madun yoktur. Binaen aleyh itaat ve inzibat dahi teessüs edemez.

(İnsiyativ)i herkesin kendi başına buyruk, istediğini yapması şeklinde tasavvur etmek doğru değildir. Nasıl muhtelif içtimai vazifeler arasında bir iyerarşi (silsile-i meratib) varsa, (insiyativ)lerde de öyle bir iyerarşi bulunmak lazım. Bir bölük amirinin, bir alay kumandanının vazifesine müdahalesi nasıl insiyativ sayılmazsa, bir “hadnaşinaslık” teşkil ederse, hayatta kendi derecesinin fevkindeki vazifelere karışanlar da öyle hadnaşinaslık yapmış olurlar.

İnsiyative haddini tayin etmek bir inzibat işidir. Fakat inzibatı askerliğe mahsus bir şey addetmek doğru olmadığı gibi kahir bir sulta şeklinde görmek de hiç doğru değildir. Çünkü böyle sultavi bir inzibat, işte şimdiye kadar gördüğümüz gibi, insiyativden mahrum kimseler yetiştirir. Onun için yeni terbiyeciler, inzibati, vakıaların mahiyetlerinden münbais, tamamıyla mantiki, rızai (consentis) bir şekilde görüyorlar. Bizim otomatik terbiyeye alışanlar, yeni inzibatı bir türlü hazmedemiyorlar; her nevi bedeni cezaların kaldırılmış olmasını doğru bulmuyorlar vakıa dayağın aleyhindedirler; fakat yukarıdan aşağıya doğru inen bir sultanın inzibatını istiyorlar. Böyle bir inzibatın müeyyidesi ne olabilir? Müeyyidesiz inzibatın inzibatsızlık demek olduğunu

söylemeğe lüzum var mı? onun için inzibat dediğim gibi, tamamıyla vakialardan alınmış, rızaen kabul olunmuş bir şekilde vaz' etmeğe çalışmalıdır ki hem insiyativ mevcut olsun, hem de hadnaşinaslık derecesine varmasın.

Gazi Hazretlerinin hasbihallerinden aldığım ilhamları burada kesiyorum. Dahı reisimizin büyük sözleri üzerinde bütün muallim arkadaşlarımı düşünmeğe davet etmeğim, zannetmem ki, hadnaşinaslık olsun.

7

Terbiyede örnek

Daha çocukken annelerimiz : “Sen de falancanın çocuğu gibi olsan aa. Bak, o nasıl terbiyeli, nasıl temiz, tirendaz...elh” diyerek bize bazı hakikaten titiz, fakat pısrık, durgun, hatta mürai çocukları örnek göstermeğe çalışırlardı. Biz, onların içyüzünü pek iyi bilir, onlar gibi olmamağa bilhassa çalışırdık. Bize gösterilen örnek bizim hayatımızı, takdirimizi değil, hatta gıptamızı da değil, bilakis öfkemizi, istihzamızı celbederdi. Şüphesiz annelerimiz, ilmi manasıyla terbiyeci değillerdi; fakat örneğin çocuk ruhu üzerindeki tesirini hadsi bir surette seziyorlardı. Bize gösterdikleri örnek, taklide değer bir şey değildi; bunu biz, çocukluk hadsimizle pek güzel seziyorduk. Bununla beraber çoğumuz bir Köroğlu, bir Şah İsmail, bir Battal Gazi olmağı ne kadar isterdik. Sonra sonra okuduğumuz romanlarda pek beğendiğimiz kahramanları da taklide özenirdik. Demek ki örneğin, eskiler gibi söyleyecek olursak, “hüsn-i misal”ın terbiyede büyük bir mevkii var. İlk mekteplerde tarihe büyük adamların menkıbelerinden, tercüme-i hallerinden başlamak yalnız çocukları tarihi vakialara alıştırmak için değil, belki daha ziyade onlara güzel örnekler göstermek içindir.

Halbuki tarihte ismi, tercüme-i hali geçen büyük örnekler ne kadar mahduttur. İnsaniyet yalnız bu isimleri bilinen dahilerin kahramanlık medyunu değildir; insaniyetin terakkisinde nice milyon meçhul kahramanlar, meçhul dahiler amil olmuşlardır. Böyle olmakla beraber isimleri bilinenleri, bilinmeyenler hesabına tebcil etmek, gençleri onlar gibi olmağa teşvik etmektir.

Türk'ün tarihinde sayısız meçhul kahramanlar vardır. Bu millet en ağır darbeler altında ezilmeyerek tekrar daha zinde bir halde direnebilmişse, hala içinde o meçhul kahramanlardan pek çoğunun yaşamakta olmasındandır; çünkü Türk milleti hakikaten bütün fertleri kahraman olan bir millettir.

Çocuklarımıza göstereceğimiz örnekler, tecridi istilzam etmeyecek müşahhas kahramanlardır. Bunları isimleriyle, resimleriyle, hayatlarını süsleyen vakialarla tanıtmak lazım. Şüphesiz, hangi büyük dahiye, büyük kahramanı

alsanız, hususi hayatta birçok kusurlarına tesadüf edersiniz. Her türlü tenkitten salim olacak bir beşer ferdi bulunamaz; fakat örnek edilecek kahramanların içtimai, milli faziletleri yanında ehemmiyetsiz kusurlarını zikretmekte mana var mıdır? Yahut herhangi bir kahramana karşı hınçlarımızı, onun büyük, alemşümül faziletlerini inkar edecek bir mertebede irademizi hakim kılmak doğru mudur? Merhum Tefvik Fikret büyük bir şairdi, bundan başka da ahlakının yüksekliğiyle tanınmıştı. Zamanının genç nesli onu bir şairden ziyade bir ahlak mabudu olarak mefkurelendirmek istiyordu. Gençliğin böyle bir örneğe ihtiyacı vardı. Seciyesizliğin sari olduğu bir devirde Fikret seciye sahibi olarak görünüyordu. Şu halde onu gençliğe bağışlamak, asabi infiallerinden ileri gelen şahsi kusurlarını pertevsuz altına koymamak lazımdı.

Osmanlı Türklüğü tarihinde örnek ittihazına layık ne kadar kahraman var; fakat o devletin inhilal yolunu tuttuğu devirlerde gelen, bin türlü ta'zibe, tehdide rağmen kahramanlıklarında sebat eden büyükler örneklige daha ziyade layık değiller midir? Son devrin büyükleri içinde hayatlarına az çok vakıf olduğum, hatta kendileriyle birlikte çalışmak bahtiyarlığına erdiğim zatlar vardır ki kimi Allah'ın rahmetine kavuşmuş, kimi dehaetleriyle birlikte sönmeğe yüz tutmuşlardır. Fakat hiçbiri Gazi Mustafa Kemal Hazretleri kadar nevi şahsına münhasır bir dehaet derecesine varmak taliine mazhar olamamıştır.

Mustafa Kemal! diyebilirim ki bu isim, başlı başına bir tarihtir. Kendisini dünya tarihini tezyin eden herhangi bir dahi ile mukayese edebilirsiniz; varacağınız netice , onun hepsinden fazla bir hususiyetle temayüz ettiğidir. Şüphesiz bir (Derne), bir (Anafartalar) dünyaya kahramanlıklarıyla şan veren büyük kumandanlara da nisbet olunabilir; fakat düşünmeli ki bunlar bizim Gazimizin ebed-şiar daha mübeşşirleridir; bununla beraber (Anafartalar) herhangi büyük bir milletin tarihini başlı başına şanlandıracak bir şehamet sahifesidir.

Gazi Hazretlerini ben, Şam'dan Selanik'e geldiği vakit tanıdım, arkadaşlığı şerefiyle de mübahi oldum. Edirne vilayeti müstesna olarak bütün Rumeli'yi saran koca Üçüncü Ordu muntıkasında tanıdığım -bu ordunun müşirlerine yedi sene yaverlik, katiplik etmişim- yüzlerce erkan-ı harp zabitleriyle ümerası içinde zekasının büyüklüğü, cevvaliği ile ati için pek büyük vaadler taşıyan şüphesiz genç erkan-ı harp kolağası Mustafa Kemal Bey'di. O vakit kendilerinin büyük bir kumandan olacaklarını sezmiş, bu sualleri üzerine de bu hissimi arz etmişim. Aradan asırları dolduracak vakıalarla mahmul heyecanlı, ümitli, korkulu yıllar geçti. Büyük Gazimizi,

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin reisi olarak, ölmüş bir milleti ba'sü ba'de'l-mevte mazhar etmek azmiyle geceli gündüzlü ne yorulmaz bir gayretle çalışırken gördüm. İstiklal mücadelesi yılları içinde en kavi iradeli benizlerin solduğu, belki muvakkat bir ümitsizliğe düştüğü anlar da oldu; fakat Gazimizin yüzünden tebessüm hiç eksilmedi, neşesinden bir katresi zail olmadı, ümidinden bir kılı düşmedi. Riyaset ettiği milletin bütün şuurunu onun ruhunda toplamıştı; Türk'ün elli altmış asırlık mazisi onun ruhunda istikbalin münciliği haline temessül etmişti.

Artık beş kıtanın en ücra köşelerinde bile bilmeyen kalmadı ki bu Gazi Mustafa Kemal, şarkla garbın birleştiği noktada, en haris ağızların bilenmiş dişlerine terk edilen asil bir milleti hem ölümden kurtarmış, hem de ona eskisinden çok daha şerefli bir mevcudiyet vermiştir.

Mustafa Kemal tarihin en büyük kumandanlarından. Bunu en müşkül-pesend sevkülceyşçiler tasdik ediyor. Fakat yine tarihin en büyük kumandanlarından hangisi vardır ki beşeri faaliyet sahasının her cihetinde onun gibi dahiyane at oynatabilsin? Ben methiyeci değilim; şimdiye kadar kalemim şahıslardan bahsetmemiştir. Ancak Mustafa Kemal bir şahıs değildir; bütün bir nesildir : Asırları tutacak milli bir varlıktır. Hiçbir şahıs, bu kadar bir vüsatle büyük bir milleti vicdanında temsil etmemiştir. Acaba cumhuriyetimizin yavrularına, gençlerine Mustafa Kemal gibi her sahada dehaet gösteren bir seciyeden daha iyi bir örnek gösterilebilir mi? İşte "En halli, en güzel örnek, diye geçmiş zamanı" göstermeğe hacet var mı? İşte halin, yaşanan hayatın, hatta atının örneği. İşte askerlikte, işte idarecilikte, işte hatiplikte, işte medeniyetçilikte, işte hakiki terakkicilikte, işte imarcılıkta...elh örnek. Çocuklarımız, gençlerimiz büyük dahimizin hayatını, hele (Derne)den beri başlayan hayatını, mümkün olsa da, gün gün, saat saat, dakika dakika öğrenseler. Tefekkürle, faaliyetle geçen her bir gününde, her bir dakikasında seciye terbiyesi için ne kıymetli örnekler vardır.

Mustafa Kemal, zamanın tuhaf bir tesadüfle yarattığı enmuzeclerden hiçbirine benzemez. (Mussolini)ler, daha başkaları, dikkat edilirse, birer gölge – kahramandırlar; onlarda hırsın-ambition- her şekli vardır. Onlar nihayet birer sınıfın, birer zümrenin adamıdır, Mustafa Kemal bir milletin, bir halkındır.

Çok temenni olunur ki Maarif Vekaleti büyük Gazimizin hayatını, çocukluklarındaki menkıbelerle birlikte bize öğretsin. Biz muallimler de O'nu ruhunun bütün şeniyetleriyle talebemize öğretelim; seciyelerinin terbiyesinde bu harikadan istifade edelim.

**KAZIM NAMİ DURU'NUN BÜTÜN ESERLERİ VEYA?
BİBLİYOGRAFYA**

1928 Öncesi Eserleri:

- Duru, Kazım Nami, **Şarika**, Selanik:y.y.1910 (1326 rumi)
 , **Nasıl Oldu?** Selanik: y.y, 1910(1326 rumi)
 , **Terbiye-i Vataniyede İlk Adım**, Selanik: Asır
 Matbaası,1911(1327 rumi)
 , **İş Ordusu. Kurtuluş Bayramı Armağanı**:İstanbul:
 Matbaa-i Hayriye ve Şürekası,1916(1332 rumi)
 , **Sarhoşluk İçki Aleyhinde İctihad. İlk, Orta Mekteplerde
 Liselerde Ahlaki Terbiye ile Meşgul Muallimler İçin**, İstanbul:
 Kanaat Matbaası,1925.
 , **Türkçeyi Nasıl Öğretmeli?** İstanbul: Matbaa-i Amire,
 Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaleti Neşriyatı, 1925 (1341 rumi)
 , **Küçük Çocukların Terbiyesi**,İstanbul: Kanaat
 Matbaası,1927(1343 rumi)
 , **Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli**, İstanbul: Kanaat
 Matbaası,1927 (1343 rumi)
 , **Türkçeyi nasıl Öğretmeli?** İstanbul: Matbaa-i Amire,
 Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaleti Neşriyatı,1927(1343 rumi)
 , **Pedagoji Önünde Gazi**, İstanbul: Maarif Vekaleti
 Neşriyatı,1928.
 , **Tecrübeye Doğru**, İstanbul:Devlet Matbaası,1928.

1928 Sonrası Eserleri:

- Kazım Nami Duru, **Ankara Radyosunda Söylediklerim**, c.1 Ankara: Ulus
 Basımevi, 1937.
 , **Cumhuriyet Hatıralarım**, İstanbul:Sucuoğlu
 Matbaası,1958.
 , **En Büyüğümüz İçin** ,Ankara:Ulus Basımevi,1935.
 , **Hayat Bilgisi Şiirleri**,İstanbul :Osmanbey Basımevi,1952.

-, **İttihat ve Terakki Hatıralarım**, İstanbul:Sucuoğlu Matbaası,1957.
-, **Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim**, İstanbul: Ahmed Said Basımevi, t.y,
-, **Muallim Mektep Ahlakı**, İstanbul:Devlet Basımevi,1934.
-, **Puşkin'in Hayatı ve Mahiyeti 1857-1937**, Ankara:Ulus Basımevi,1937,
- Su, Kamil-Duru Kazım Nami, **Tarih Ortaokul III**,Ankara: Maarif Basımevi,1944
- Su, Kamil-Duru Kazım Nami, **Tarih Ortaokul III**, Ankara: Maarif Basımevi,1945
- Su, Kamil-Duru Kazım Nami, **Tarih Ortaokul III**, Ankara: M.E.B., 1947.
- Su, Kamil-Duru Kazım Nami, **Tarih Ortaokul III** ,Ankara: M.E.B.,1948.
- Su, Kamil-Duru Kazım Nami, **Tarih Ortaokul III**, Ankara: M.E.B.,1949.
- Ertem, Sadri, Duru Kazım Nami **Tarih, Ortaokul**, Ankara:Maarif Basımevi:1941.

Çevirileri:

- Corbaz. L.- Kazım Nami Duru, **Hayvanların İç Dünyası, Kitap 1,2** İstanbul: Özyurt Basımevi,1963.
- Balzac , Honore de, çev. Kazım Nami Duru, **Köy Papazı**, İstanbul: M.E.B., 1952.
- Sariç G., çev. **Rus İhtilali Cemiyetine Mensup Bir Kadının Hayatı**, Selanik: y.y., 1326.
- Wells, H.G. çev. Sanderson , **Asrımızın Büyük Terbiyecisi**, İstanbul:Devlet Basımevi,1931.
- C.B-J.R, çev. Kazım Nami Duru, **Sosyolojinin Unsurları**, İstanbul:Devlet Basımevi,1936.
- C.B-J.R, çev. Kazım Nami Duru, **Sosyolojinin Unsurları**, İstanbul:Devlet Basımevi, 1964.
- C.B-J.R, çev. Kazım Nami Duru, **Sosyolojinin Unsurları**, İstanbul:Devlet Basımevi, 1975.

Decroly, çev. Kazım Nami Duru, **Tedrisatta Toplulaştırma İşi**, İstanbul: Devlet Basımevi, 1929.

Decroly, Dr.Monchamp, çev. Kazım Nami Duru, **Terbiyevi Oyunlarla Zihni ve Hareki Faaliyet Temrinleri**, İstanbul: Devlet Basımevi, 1931.

Jean Piaget, çev. Kazım Nami Duru, **Okulda Kendi Kendini İdare: Okulda Selfgovernment**, İstanbul: Maarif Matbaası, 1941.

Rouesseau, Jean Jacques, çev. Kazım Nami Duru, **Dağdan Yazılmış Mektuplar**, İstanbul: Türkiye Yayın ve Basımevi, 1967.